

A posztigazság kora és a könyvtárak: megoldások és kétségek

Dr. Koltay Tibor

Eszterházy Károly Egyetem

Az álhírek „ellenszerei”

Nincs egyetlen, kész recept

- Tudatos információhasználat
- Kritikus/kritikai hozzáállás
- Forráskritika

<https://www.ifla.org/publications/node/11174>

HOGYAN ISMERD FEL AZ ÁLHÍREKET

MÉRLEGELD A FORRÁST

A történettől egy kattintásra vizsgálj meg az oldalt, annak küldetését és kapcsolatait.

OLVASS A SOROK KÖZÖTT

A címsorok túlozhatnak, hogy többen kattintsanak rájuk. Mi a teljes történet?

ELLENŐRIZD A SZERZŐT

Egy gyors keresés a szerzőkre.
Hitelesek? Valódiak?

MEGBÍZHATÓ A FORRÁS?

Kattints a hivatkozásokra. Állapítsd meg, hogy alátámasztják-e a történetet.

ELLENŐRIZD A DÁTUMOT

Ha újraposztolnak egy régi hírt, az nem jelenti azt, hogy jelenleg is aktuális.

EZ EGY VICC?

Ha túl szokatlan, lehet hogy szatíra. Nézz utána az oldalnak és a szerzőnek.

FÉKEZD ELŐÍTÉLETEIDET

Vedd észre, ha saját nézeteid kihatnának az ítélőképességedre.

KÉRDEZD A SZAKÉRTŐKET

Kérdezz meg egy könyvtárost vagy nézz utána egy tényellenőrző oldalon.

Magyar fordítás: Nagy Ádám

- A címsorok túlozhatnak, hogy többen kattintsanak rájuk.
- Ha újraposztolnak egy régi hírt, az nem jelenti azt, hogy jelenleg is aktuális.
- Nézzünk utána az oldalnak és a szerzőnek!
- Ellenőrizzük, hogy a szerzők léteznek-e és hitelesek-e!
- Vannak-e hivatkozások és mit támasztanak alá?

- Valaki ellenőrizte-e már az adott információt?
- Mások mit írnak a forrásról (szerzőjéről, kiadójáról stb.)?
- Keressük meg az információ eredeti forrását! =
- A történettől egy kattintásra vizsgáljuk meg az oldalt, annak küldetését és kapcsolatait!
- Gyakran a közösségi média eszközeivel gyorsan, elolvasás nélkül továbbított üzenetekről van szó.

danah boyd

Microsoft Research

A közösségi média egyes, gyakran emocionális természetű tartalmainak fogyasztásával könnyen elkerülhetjük a nézeteinktől eltérő véleményekkel való szembesülést (boyd, 2010).

David Buckingham médiakutató
Kings College London

Az előítéletekre építő
információkat
sokkal többen lájkolják,
mint a többi hírt.

KÉRDEZZÜK A SZAKÉRTŐKET!

- A megbízhatóság ellenőrzésnek fontos helye a könyvtár és benne a könyvtáros.
- A tényellenőrző oldalak viszont általában idegen nyelvűek és jelentős részük nem objektív.

Információs műveltség

Két aspektus

- a megtalált információ *kritikus/kritikai* értékelése,
 - az információ szervezése – az adott problémának megfelelően (személyes információszervezés)
- = Tudjuk, hogy milyen információk birtokában vagyunk

Médiaműveltség

- Médiatudatosság, média-írástudás, médiaértés > *hírfogyasztási írástudás* (news literacy)

Túlzott optimizmus

- Aki a posztigazságot elfogadja, az lehet információsan művelt, hiszen képes megtalálni és felhasználni a megfelelő információt.
- (Ez az információs műveltség leegyszerűsített meghatározása.)
- A megtalált információ éppen az ő világlátását hivatott alátámasztani.

- Az álhírek befogadói nagyon is kritikus szemmel néznek bármely információt, amely nem támasztja alá azt, amit ők igaznak, helytállónak tartanak.
- Kompromisszumokra is készek = „Szeretnek ott lenni, ahol mások vannak, és szeretik azt tenni, amit mások tesznek”.
- Sokszor nem hoznak optimális döntéseket, inkább az első észszerűnek látszó opciót választják,
= Csupán *kielégítően jó* döntések meghozatalára törekszenek.

Bertrand Russell (1872- 1970) angol matematikus, filozófus és szociológus, irodalmi Nobel-díjas.

Az a baj a világgal, hogy az ostobák mindenben biztosak, az okosak meg tele vannak kételyekkel.

FÉKEZZÜK ELŐÍTÉLETEINKET!

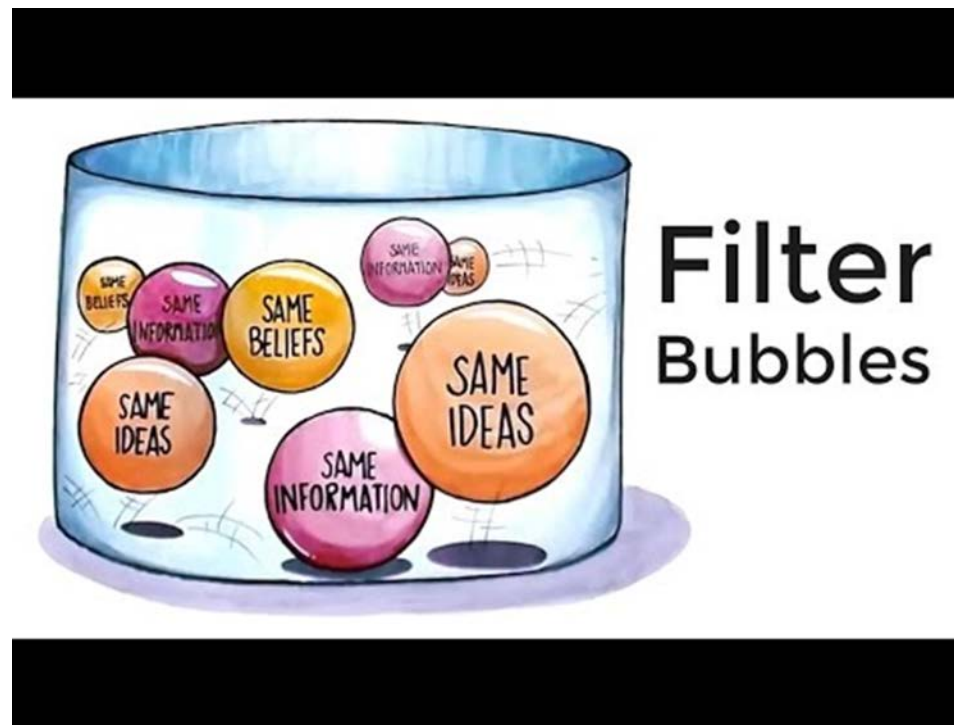
- Nem mindenki képes információkat feldolgozni és kritikával kezelni.
- Gyakran érvényesül a *legkisebb erőfeszítés* elve
→ sokan azt az információt is elfogadják, amelyről tudják, hogy rossz minőségű, kevésbé megbízható, ha könnyen elérhető és egyszerűen használható.

Némi vigasz...

- A tévinformációk/álinformációk igazán a nagymértékben elfogult befogadókat tudják befolyásolni.

„Buborékok és kamrák”

- Szűrőbuborék (filter bubble) [Google] = algoritmusok alkalmazásával szolgálják (vélt) felhasználói igényeinket.

Ismeretbuborék (epistemic bubble)

= szándékosan vagy esetenként véletlenül
nem veszünk tudomást
más emberek olyan véleményéről,
amely ellenkezik saját meggyőződésünkkel.

Visszhangkamra (echo chamber)

- Eltérő véleményekkel kapcsolatos bizalmatlanság szándékos megteremtése = nem veszünk tudomást az eltérő véleményekről

Van mégis „diagnosztikai eszköz”?

Vizsgáljuk meg!

- Kik képezik célközönségét?
- Milyen gondolkodást tükröz az adott szöveg?
- Melyek fő állításai, céljai?
- Milyen érvelést alkalmaz és milyen a felépítése?
- Vannak-e következetlenségek, hiányok, ugrások ebben az érvelésben?
- *A workshop mutat majd egy részletes példát.*

Nincs egyetlen, kész recept, de...

- Az álhíreket továbbra is gyanakvással kell (kellene) kezelni.
- Vissza kell (kellene) állítani a bizalmat a tényekbe és adatokba vetett bizalmat.
- Kell a tudatos információhasználat,
- a kritikus/kritikai hozzáállás
- és a forráskritika.

Egy könyvtári „megoldás” Németországból

- *Die FakeHunter* (álhírvadászok)
- Tizenévesek „egy nyomozóügynökség alkalmazottai”
- Kifejezetten a projekt céljaira létrehoztak egy *SuperNews-SH* nevű hírportál = Meg tudják védeni a gyermekeket attól, hogy az internet kritikus helyeit kelljen meglátogatniuk.
- Álhír-ellenőrző eszközök: nyomtatott és online lexikonok és adatbázisok, szakkönyvek

A fogalmakról

Dezinformáció – disinformation

<http://www.bgalapitvany.hu/>

DEZINFORMÁCIÓ ~ *szándékosan konstruált megtévesztő, félrevezető tartalom a valóságnak a kibocsátó szempontjából kedvező interpretációja vagy meghamisítása, amelyet a befogadóval biztos és ellenőrzött értesülésként fogadtat el, tesz hihetővé, egy remélt hatás érdekében.*

Ugyanilyen vagy alig eltérő jelentésben használt kifejezések: hazugság, hoax, félretájékoztatás, félrevezetés, tévinformáció, álinformáció

Ellentéte: tökéletes információ

Tágabb fogalomcsaládjához tartozó kifejezések: Információs játsszák, információpolitika

Milyen kategória? Ismeretelméleti megalapozású szakkifejezés.

A szó a nyelvi rendszerben stabilan meggyökeresedett, és hétköznapi jelentése maradéktalanul átfed a szakmaival.

David Bawden és Lyn Robinson

City Egyetem, London. Könyvtár- és Információtudományi Tanszék

Szánjunk elegendő időt az információfeldolgozásra!

→ Elég időnk marad arra, hogy kiszűrjük a félrevezető információkat.

Wayne Bivens-Tatum

Princetoni Egyetem Könyvtára

A szellemi szabadság nem azt jelenti, hogy minden számárságot el kellene hinnünk, de elolvashatjuk őket.

